

О ч е к и в а њ е   С п а с и т е љ а

Месијанска идеја код старих културних народа и њен развој

Први период историје огреховљеног човечанства сав је у очекивању Искупитеља, Месије. Месијанска идеја се провлачи кроз свест целокупног палог човечанства, свих дохришћанских народа и бива истраживана на разне начине, у разним облицима.

Код старих *Индијаца* религија је имала значај и улогу у животу људи као ретко где. У најстаријем, веданском, периоду индијске религије улогу посредника између богова и људи има бог Митра, који је сама небеска светлост. Осим њега, као посредници, јављају се бог Индра и, нарочито, Агни, бог огња. "Он је веза, и то стална, између људи и божанства. Он у облику ватре, која сагорева жртву, заједно са жртвама и молитве људи односи боговима горе на небо. Химне га славе као заштитника... те се у веданској литератури врло често сусрећемо с његовим надимцима: "посредник", "присни пријатељ", "домаћи пријатељ људи".¹ Доцније, са развојем индијске религије, ови богови губе своје место и значај, а наслеђују их Брама, Вишну и Шива. Улогу бога Агнија преузима бог Вишну који силази са неба и оваплоћује се девет пута у разним облицима. Његова оваплоћења (аватари) су израз његове љубави и наклоности према људима.

На тлу Индије је поникао будизам, који се, међутим, више проширио у другим земљама и крајевима Азије, пошто му то у Индији није успело. Оснивач му је Сидарта Гаутама, доцније назван Буда, што значи озарени, просвећени, спаситељ. Он је једно од многих оваплоћења небеског Буде, Дијани-Буде. Будизам је врло рано развио учење о будућем Буди, односно Месији-Спаситељу света, који ће се звати Метеија (Meteyua - према пали

---

¹ Р. Јосић, *Месијанска идеја код културних народа пре Христа*, Београд 1931, 83; Л. Милин, *Научно оправдање религије II (Историја религије)*, Београд 1977, 165.

-тексту, односно Maiteya - према санскритским текстовима). Он ће проповедати љубав међу људима, што уосталом и значи његово име Метеија (Metteya), Маитреја (Maitreya) "Онај који је пун љубави и достојан љубави", "Вазљубени".¹

Месијанска идеја није била туђа и непозната ни старим *Кинезима*, највише захваљујући старим филозофима Лао-Цеу (604-520) и Конг-Фу-Цеу (Конфучију), који је живео 551-478. године пре Христа. Код старих Кинеза је пре, а и после Конфучија била укореењена вера у "великог светитеља" који ће бити Месија (Спаситељ).²

Код старих *Египћана* месијанска идеја била је изражена и представљена у лику бога Озириса и владара - фараона који је оваплоћење божанства. Кад су Персијанци заузели Египат, стари Египћани су очекивали и веровали да ће се јавити цар божанског порекла, који ће их избавити и ослободити ропства. Кад је Александар Македонски разрушио персијско царство, у Египту је дочекан месија - цар, чак су подигли и храм у његову част. Пред Христово рођење месијанска идеја у старом Египту имала је свеопшти карактер.³

Код старих *Персијанаца* месијанска идеја била је изражена не само кроз лик бога Митре, него и кроз лик Заратустре, који је посланик бога Ахура-Мазде. Пошто Заратустра није могао потпуно да уништи зло у свету, Ахура-Мазда ће у размацама од по хиљаду година послати на Земљу три саошијанта-созиоша-спаситеља. Они ће бити Заратустрини синови а имена су им Аушетар, Аушетарма и Астватерето.⁴

Месијанска идеја у старој *асирско-вавилонској религији* била је изражена у лику бога Еа, а нарочито у лику његовог сина бога Мардука, који постаје заступник и посредник између свог оца и људи. Ова идеја се може наћи и у култовима везаним за царе-ве. Приликом рођења новог цара вршиле су се церемоније у

---

¹ Р. Јосић, Исто 108, Л. Милин, Исто 109.

² Ив. Г. Панчовски, Личност Исуса Христа III, превео Миодраг М. Михајловић, Ниш 1968, 140; Р. Јосић, Наведено дело, 58, 65; Л. Милин, Наведено дело, 269-270.

³ Панчовски, Наведено дело, 141; Р. Јосић, Наведено дело, 54-55; Л. Милин, Наведено дело, 269-270.

⁴ Панчовски, Наведено дело, 143; Р. Јосић, Наведено дело, 39-40; Џ. Veljačić, *Filozofija istočnih naroda II*, Zagreb 1983; Л. Милин, Наведено дело, 152-153.

којима је била истакнута месијанска идеја да ће новорођени цар бити спаситељ света.¹

Ова идеја била је посебно изражена код старих *Грка* и *Римљана*, нарочито у време пред рођење Исуса Христа. тада се Римска империја, на чијем подручју се појавио обећани Месија, налазила у дубокој религиозно-моралној кризи. Грчко-римска религија, која је пропадала и тонула све ниже и ниже, претвара се у антропоморфни политеизам. Богови се замишљају и сликају као људи са свим људским врлинама и манама. Као такви задовољавали су народну машту, али се код учених људи, посебно философа, јавља сумња која прелази у критику верских традиција, што доводи до одбацивања ове религије. Јонска философска школа (VI век пре Христа) са Анаксимандром и Анаксименом на челу, прва је пољуљала веру у богове. Демокритова школа је дала много атеиста, а софисти су учили да за веру у богове "нема разумних основа". Новоакадемска школа (III век пре Христа) учила је "да је човек немоћан да позна ма какву истину". Овакве философске мисли имале су утицаја на грчку књижевност, а доцније се преносе и у Рим. Римски писци понављају мисли грчких философа кад исмевају богове. Тако Јувенал (Сат. 2, 140) пише да чак ни деца нису веровала у постојање и живот душе после смрти. Религија се, једном речју, одржавала ради обичаја и политике. Томе доприноси и васпостављање сталног и обавезног култа цара (*cultus caesarum*) од стране цара Августа.

Овакво стање у религији морало се одразити и у моралном животу народа. ратови, беда, људска поквареност били су распрострањени до максимума. Робова је бивало све више, а њихов положај бивао је све тежи. "У породичном животу је царовала власт мужа над женом, оца над децом. Према закону женскиња је била неправно биће. Са друге стране произвољни разводи и разврат уносили су нову рану у породицу. Али су много дубље биле ране религиозно-социјалног живота. Ако су социјално-политичке мане квариле државни и друштвени организам споља, утичући, такорећи, на његово тело, религиозно-моралне мане разједале су му душу."² Описујући морално стање свог вре-

---

¹ Панчовски, Наведено дело, 142; Р.Јосић, Наведено дело, 26-29; Л. Милин, Наведено дело, 273, 275.

² Ал. Доброклонски, *Општа историја хришћанске цркве*, I период (до 313. год.), Скрипта, Београд 1933, 15-16.

мена, филооооф Сенека каже: "Свуда су пороци и злочинства; толико их много има, да их је немогуће исправити; кипи нека борба ко ће кога претећи у непоштењу; сваки се дан све више и више развија жеђ за грехом и ништи се свака пристојност. Изгубљено је свако поштовање добра и дужности; пожуда - ево шта је сваком на лицу написано. Сада се већ преступи не врше тајно; сваки је убеђен да је невиност не само ретка, него да је немоћна и противприродна. И кад би само когод, један или неколико људи овако нагло рушили закон! Сваки, као по неком условном знаку, спреман је и хита да учини сваки могући преступ".¹ И Тацит је, слично Сенеки, описивао ово стање: "Развратност је владала без уздржавања; околна острва напуњена су изгнаницима; пустињска места исфлекана су тајним убиствима. Сам Рим је био позориште ужаса, где су племенитост и сјајност богатства одређивале људе на пропаст. Где није било ништа светог, ништа безопасног, где су се робови бунили против господара час подмитом, час сопственом мржњом, где су слободни људи издавали своје патроне, па човек, који је преживео без непријатеља, умирао је од издајства пријатеља".² И апостол Павле, Такође, даје овако жалосну слику главног града Империје и његових становника: "Испуњени су сваке неправде, блуда, злоће, лакомства, неваљалства, пуни зависти, убиства, свађе, лукавства, злоћудности, дошаптачи, опадачи, богомрсци, силеције, гордељивци, хвалисавци, измишљачи зала, непокорни родитељима, неразумни, невјере, неосјетљиви, непомирљиви, немилостиви" (Рим. 1, 29-31). Философија је допринела не само паду религије, него и паду морала. Епикурејска школа је "проповедала евдемонизам и утилитаризам као правила живота", а стојичка школа је сматрала "зло неопходним за хармонију тела као што је сенка неопходна покрај тела".³

Међутим, постојала је и друга, боља страна, чији се представници нису могли помирити са оваквим стањем и који су желели да се зло и неморал искорене. Познати философи су водили многобожачки свет новој, узвишенијој религији. Сократ је био убеђен да постоји разумни Творац света. Платон је учио "да је Божанство највиша идеја добра, не само моралног, него и мета-

---

¹ Seneca, *De ira*, 11, 8; цит. по: П. Малицки, *Историја хришћанске цркве I*, превео Лазар Ј. Радоњић, Београд 1933, 15.

² Тацит, *Историја* 1, 2-3; цит. по: Доброклонски, Наведено дело 29-30.

³ Доброклонски, Наведено дело, 31.

физичког, начелни основ свих идеја као праслика сваког бића и највише начело свега, што је часно, праведно и свето; једном речју - изворно начело моралног закона".¹ Аристотел је учио о "једном непокретном покретачу". Философи су схватили да је за спас човечанства потребна интервенција Неба, да се мора десити нешто натприродно да би се поправило стање у коме се човечанство налазило. Сократ је говорио да ће "некад доћи свеопшти учитељ, било Бог, било човек, који ће друге људе научити свима дужностима према Богу и људима".² Платон је сматрао да "неће бити на Земљи реда све донде, док га неки ванредни божанствени случај не уведе међу људима. Осим, ако Бог, сакривши се у облику човека, не објасни и наше односе према Њему, и наше међусобне одношаје".³ И Сибилине књиге су предсказивале блиску појаву "великог оснивача царства мира и љубави на Земљи", а народне масе су га замишљале као земаљског владара.

Познати римски песници оног времена као што су Хорације и, нарочито Вергилије, у својим песмама говоре о будућем спаситељу света. Вергилије у својој IV еклоги (идили), која у модерним издањима носи наслов "Месија" каже:

"Дошло је већ последње време, о коме говоре
пророчке књиге из Куме,
И векови изнова почињу свој велики ток.
Ево се враћа и Девојка, враћа се и Сатурново царство,
И са неба силази ново поколење.
Само ти, чедна Луцино, покажи се милостива кад се
дете буде рађало:
Са њим ће престати гвоздени, и настати по целом свету
златни век".⁴

Говорећи о овој Вергилијевој визији, одлични познавалац старих религија, Веселин Чајкановић, је рекао: "Виргилије је песник новог времена како ту фразу употребљава и злоупотреба свака нова генерација, него у месијанском смислу. Вергилије има визију велике васионске обнове, којој ће претходити, и коју ће изазивати, долазак Спаситељев - он је према томе незна-

---

¹ Доброклонски, Наведено дело, 20.

² Доброклонски, Наведено дело, 38.

³ Малицки, Наведено дело, 17.

⁴ В. Чајкановић, *Вергилије и његови савременици*, издање СКЗ, Београд 1930, 22.

божачки пандан старозаветним месијанским пророцима".¹ Та идејна, али умногоме и текстуална, подударност осећа се нарочито у поређењу Вергилијеве IV еклоге са пророштвом пророка Исаије (Иса. 7-11 гл.).

---

¹ Чајкановић, *Публије Вергилије Марон*, Српски књижевни гласник, св. 16, октобар 1930, 276-277; О. Mandić, *Od kulta lubanje do kršćanstva (Uvod u historiju religija)*, Zagreb 1954, 262-263